

современного языкознания. Для тех, кто изучает историю украинского языка, периодические издания имеют большое значение, как важный исторический источник.

Ключевые слова: периодические издания, культура, формирование, общество, статус.

Mocharska U. R. The Role of Periodicals and Political Life in the Formation of National Culture. The article provides an overview of political life which made an effect on the formation of Ukrainian culture and defined the status of Ukrainian language in public life. In the article is given the analysis of living conditions of the Ukrainians of Galychyna which were ruled by Poland. And although the article contains the analysis of the influence of historical facts on the development of Ukrainian periodicals. And also carried out an analysis of the role and place of periodicals in the formations of public mind. Periodicals are one of the way of formation of public mind, intellectual development of personality and show the cultural level of nation. They play the main role of the enriching of sociality and in the process of making the state. Detailed analysis of the history of formation modern Ukrainian literature language is one of the actual task of modern linguistic. For researchers who study the history of the Ukrainian language periodicals plays an important role of the multifaceted historical source.

Keywords: periodicals, culture, formation, public life, status.

Адреса для листування: ylyasya23@meta.ua

УДК 007:304:070(477.82)

Марія Рожило – кандидат наук із соціальних комунікацій,
доцент кафедри соціальних комунікацій
Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

Концепція трактування моралі крізь призму літературно-мистецьких творів (на матеріалі волинської православної преси періоду міжвоєнтя)

У статті на матеріалі журналістських текстів на шпальтах православної преси Волині періоду міжвоєнтя (1922–1939 рр.) окреслено концепцію трактування моралі крізь призму літературно-мистецьких творів. Проаналізовано публікації часописів «За Соборність», «Шлях», «Церква і народ» із точки зору висвітлення морально-етичної проблематики. Наголошено, що проєкція основ християнської моралі через призму літературно-мистецьких творів православних мас-медіа на свідомість читачів дає можливість Церкві декларувати свою позицію і, таким чином, впливати на аудиторію.

Ключові слова: мораль, православна преса, літературно-мистецький, проблематика, концепція, Волинь.

Постановка наукової проблеми та її значення. До 1990-х рр. релігійна преса Волині з ідеологічних причин залишалась поза увагою науковців. Духовне відродження незалежної Української держави неможливе без опанування і нинішнім, і прийдешнім поколіннями вічних істин християнського благочестя і моралі. Саме ці проблеми активно висвітлюються на шпальтах волинської православної преси. У потребі комплексного вивчення проблемно-тематичного рівня православної преси Волинського регіону полягає актуальність нашого дослідження. Проєкція основ християнської моралі через призму літературно-мистецьких творів православних мас-медіа на свідомість читачів дає можливість Церкві декларувати свою позицію і, таким чином, впливати на аудиторію. Саме з'ясування концепції трактування моралі на шпальтах преси Православної Церкви Волині у період міжвоєнтя (1922–1939 рр.) в українській журналістиці розглядається вперше.

Аналіз досліджень проблеми. Сьогодні періодика церков і релігійних організацій як складова загальноукраїнської журналістики стала об'єктом наукового розгляду С. Баршя, А. Бойко, О. Канчалаби, О. Керц, С. Костя, І. Крупського, У. Лешко, І. Павлюка, І. Скленера, О. Шкільної, А. Юраша та ін. Науковці характеризують різні аспекти функціонування конфесійної преси. Усі вказані вчені вважають, що видання Церкви є надзвичайно важливим матеріалом для здійснення об'єктивного, повного, цілісного аналізу української періодики. Але малодослідженим питанням на сьогодні є з'ясування тематичного спектру регіональних православних видань, і Волині зокрема.

Мета статті – на матеріалі журналістських текстів на шпальтах православної преси Волині періоду міжвоєння (1922–1939 рр.) окреслити концепцію трактування моралі крізь призму літературно-мистецьких творів.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Про детальне висвітлення редакцією двотижневика «Церква і нарід» літературної тематики свідчать статті Волинянина «Волинь у творчості Лесі Українки (З нагоди 25 роковин смерті Лесі Українки. 1913–1938)» (Церква і нарід. – 1938. – Ч. 15–16. – С. 632–640); С. Жука «М. Костомарів і Т. Шевченко в Почаєві» (Церква і нарід. – 1938. – Ч. 15–16. – С. 617–623); І. Власовського «В 40-ві роковини смерті П. Куліша» (Церква і нарід. – 1937. – Ч. 4. – С. 127–135).

Численні публікації, присвячені постаті митця – Тараса Шевченка, мали місце на шпальтах «Шляху». Так, Неофіт Кибалюк у ґрунтовній статті «Шляхом Прометея» зазначає, що «в культурі Шевченка справді палає такий пієтизм, якого не зустрічаємо в жадного народу для жадного поета, героя, ученого чи заслуженого державного мужа». День гідного вшанування пам'яті поета стає, за словами автора, «днем маніфестації наших національних почувань, днем єднання» (Шлях. – 1938. – Ч. 3. – С. 5). У висновку Н. Кибалюк називає життя Прометея прикладом національного мучеництва за долю свого народу.

Варто наголосити, що часопис приділяв велику увагу постаті Шевченка. Свідченням цього є вміщення на шпальтах видання серії малюнків художника, зокрема: «У корчмі» (Із серії «Блудний син», 1857 р.) (Шлях. – 1939. – Ч. 2. – С. 10); малюнок Святої Успенської Почаївської лаври (Шлях. – 1937. – Ч. 5. – С. 10); Почаївська лавра з заходу (акварель, 1846 р.) (Шлях. – 1937. – Ч. 8. – С. 14). Так, про серію малюнків митця «Блудний син» у короткій замітці зазначалося, що «це була остання рисувальна праця Шевченка на засланні» (Шлях. – 1939. – Ч. 2. – С. 14). Також редакція часопису постійно анонсувала видання 16-томника творів Т. Шевченка, роботу над яким очолював професор О. Лотоцький.

Не постійною, але важливою була рубрика «Бібліографічні замітки». Тут подавалася інформація про нові книги, які розповідали про минуле та теперішнє Української церкви: «За Українську православну церкву» (зб. статей) Кремянець на Волині. В-во П. Табінського»; «За зєднання св. Божих Церков». Підстави до зєднання церкви Східньої з Західньою. Кремянець на Волині. В-во П. Табінського» (автор підписався криптонімом І. В.) (За Соборність. – 1932. – Ч. 4. – С. 23); «Архієпископ Алексій. Отношеніє митрополита Петра Могилы к унії с Римом. Варшава. 1932. стр. 87» (підписано криптонімом В.) (За Соборність. – 1933. – Ч. 5. – С. 27).

Література, книгодрукування представлені як елементи виховного і духовно-культурного розвитку суспільства. Так, М. Яковенко в статті «Як повстали друковані книжки?» наголошував, що перші друковані книги з'явилися в 2 пол. 15 ст. в Германії, Італії, Франції, Іспанії, Голландії, а згодом уже в Чехії, Польщі, Білорусі, Україні та Москві. У статті розповідається про роль видатного майстра-механіка Івана Гутенберга та винайдення ним друкарського станка, що дало поштовх для розвитку культури, зокрема книгодрукування (Шлях. – 1938. – Ч. 7. – С. 4).

«Шлях» висвітлював також віхи життя і діяльності інших, не менш відомих заслужених видатних культурних діячів: Михайла Драгоманова, Лесі Українки, Миколи Лисенка, Євгена Чикаленка та ін. Так, до 10-літніх роковин із дня смерті великого українського патріота і заслуженого діяча національної культури Євгена Чикаленка (1861–1929) вийшла стаття Д. Дорошенка про життя і творчість митця (Шлях. – 1939. – Ч. 6. – С. 3–4); священник Гр. Березовський публікував «Спомини про Миколу Лисенка» (Шлях. – 1938. – Ч. 4. – С. 8). Зокрема, М. Драгоманов зі шпальт часопису «Шлях» постає як учений, професор, громадський діяч – «будитель народнього духа», людина, яка мала великий вплив на тогочасну активну молодь і на подальші покоління. Як відомо, Драгоманов жив і працював у часи заборони українського слова (царський указ 1876 р.), тому вимушено виїхав за кордон. Великою заслугою письменника було видання часопису «Громада» в Женеві. «Шлях» повідомляв про видання фундаментальної книги «Архів Михайла Драгоманова. Т. I. Листування Київської Старої громади з М. Драгомановим (1870–1895 рр.)» (Праця Українського Наукового Інституту, Варшава). У замітці зауважувалося: «Листування М. П. Драгоманова це цінний людський документ високої історично-побутової вартости; повз нього не може пройти байдужим кожний, хто цікавиться нашим близьким минулим, нашим недавнім побутом» (Шлях. – 1939. – Ч. 2. – С. 14).

Не залишилася поза увагою і *мистецька* тематика, яка висвітлювалась на рівні театру, кіно, скульптури, іконопису, літератури, книгодрукування тощо. Порушуючи окреслену проблематику, редакція часопису намагалася задовольнити читацькі смаки аудиторії. Так, Іван Принагідний, автор публікації «З українського театру (Літні вражіння аматора)», акцентував увагу на важкому становищі луцького театрального гуртка, і закликав усіх небайдужих до опіки над цим гуртком задля розвитку місцевого театрального мистецтва (Шлях. – 1938. – Ч. 7. – С. 14).

Духовно-естетичні ідеали пропагувалися зі шпальт видання «Церква і нарід», і зокрема в публікації В. Павловича «Дещо про церковне малярство» (Церква і нарід. – 1938. – Ч. 3. – С. 85–89).

Коротка, але інформативна замітка про Олександра Архипенка, українського скульптора «світової слави», про його майбутні виставки в Нью-Йорку, Клівленді, вміщена в часописі у рубриці «Різні вісті» (Шлях. – 1938. – Ч. 7. – С. 14). Як відомо, серед визначних робіт скульптора – погруддя Івана Франка, Тараса Шевченка, статуя Володимира Великого.

Мистецтво іконопису досліджується у статті А. Дублянського «Два волинські церковні малярі на переломі XVII і XVIII ст.» (Шлях. – 1939. – Ч. 4. – С. 9–10). Висвітлюється діяльність відомих митців Юва Кондзелевича (чернець села Білостік Луцького повіту) та Івана Назаровича (жив і працював у Луцьку). Автор висловлює сподівання, що духовна влада зверне увагу на становище церковного мистецтва і посприє для створення епархіального церковного музею на Волині. Про зацікавлення читачів кіномистецтвом свідчить замітка про виготовлення фільму «Запорожець за Дунаєм» американськими українцями в студії В. Авраменка у Нью-Йорку (повідомлялося про цей факт у «Різних вістях» в одному із номерів часопису) (Шлях. – 1938. – Ч. 8. – С. 15).

Літературно-мистецька проблематика, порушена церковними публіцистами у православних виданнях Волині 1922–1939 рр., так чи інакше висвітлювалась крізь призму християнства: ідеї, принципи, концепти православної віри становили основу публікацій. Із погляду ставлення визначних діячів українського церковного і культурного відродження до релігії подавалася їх характеристика авторами церковних часописів. Мистецька ж тема – стосувалася опису краси та величі храмів, високохудожньої довершеності церковного іконопису тощо.

Висновки. Преса Православної Церкви Волині періоду 1922–1939 рр. у проблемно-тематичному аспекті зберігає традиції релігійних видань попереднього історичного етапу. Зокрема, традиційною для такого типу видань є морально-етична проблематика (порушення морально-суспільних, морально-побутових, етичних, богословських, церковно-історичних, краєзнавчих проблем), яка подається церковними публіцистами із позицій православ'я. Тематичною специфікою відзначене висвітлення літературно-мистецьких питань. Оскільки на часі було з'ясування проблеми церковного відродження, порушення національних питань, то автори публікацій зверталися до визначних постатей українського культурного та церковного відродження. Зокрема, це такі авторитетні особистості як Т. Шевченко, М. Драгоманов, Леся Українка тощо. Зі зміною історичного контексту у функціонуванні православної періодики Волині змінюється редакційна політика видань: церковні публіцисти публікують відомості про минуле Української Церкви, порушують актуальні на той час питання церковної реформи, пропагують українську мову богослужіння, об'єднують православних волинян навколо єдиної концепції – церковна та державна незалежність українського народу. Православна преса формувала релігійно-моральний світогляд. Місцеві видання достовірно і правдиво розкривають події тогочасного церковно-релігійного та громадсько-політичного життя та служать історичним контекстом для розуміння та вивчення журналістики Волині та України загалом.

Література

1. Баршай С. В. Преса української православної церкви на зламі тисячоліть: столичні видання / С. В. Баршай // Вісник Київського нац. ун-ту ім. Т.Г.Шевченка. Серія: Журналістика. – 2001. – Вип. 9. – С. 21 – 22.
2. Бойко А. А. Преса православної церкви в Україні 1900 – 1917 рр. Культура. Суспільство. Мораль: монографія / А. А. Бойко. – Дніпропетровськ : Вид-во Дніпропетр. ун-ту, 2002. – 308 с.
3. Борщевич В. Т. Автономна Православна Церква на Волині / В. Т. Борщевич. – Луцьк : Ред.-вид. відділ Волинського держ. ун-ту, 1998. – 98 с.
4. Канчалаба О. В. Релігійно-церковна періодика XIX – першої половини XX ст. у фондах ЛНБ ім. В. Стефаника НАН України / О. В. Канчалаба // Українська періодика : історія і сучасність : доп. та

- повід. шостої Всеукр. наук.-теорет. конф., Львів, 11–13 травня 2000 р.; за ред. М. М. Романюка. – Львів, 2000. – С.189–193.
5. Кость С. А. Нариси з історії західноукраїнської преси першої половини ХХ ст. / С. А. Кость / НАН України. ЛНБ ім. В. Стефаника. – Львів, 2002. – 217 с.
 6. Крупський І. В. Українська релігійно-церковна періодика і проблеми національного державотворення / І. В. Крупський //Українська періодика: історія і сучасність: доп. та повід. четвертої Всеукр. наук.-теорет. конф., Львів, 19–20 грудня 1997 р.; за ред. М. М. Романюка. – Львів, 1997. – С. 186–190.
 7. Павлюк І. З. Українська легальна преса Волині, Полісся, Холмщини та Підляшшя 1917–1939, 1941–1944 рр. / І. З. Павлюк; НАН України. ЛНБ ім. В. Стефаника. НДЦ періодики. – Львів: Камеляр, 2001. – 285 с.
 8. Скленар І. Сучасна церковна преса в Україні: головна проблематика / І. Скленар //Вісник Львівського університету. Сер. Журналістика. – Львів, 2003. – Вип. 23. – С. 257–269.
 9. Школьна О. Д. Мета і функції провінційної релігійної періодики кінця ХІХ – початку ХХ ст. (на прикладі видань Катеринославської губернії 1872–1917 рр.) / О. Д. Школьна // Українська періодика: історія і сучасність: доп. та повід. шостої Всеукр. наук.-теорет. конф., Львів, 11–13 трав. 2000 р.; за ред. М. М. Романюка. – Львів, 2000. – С. 400–403.
 10. Юраш А. В. Сучасна релігійна преса та її прями попередники / А. В. Юраш // Вісник Львівського ун-ту. Сер. Журналістика. – Львів : Світ, 1995. – Вип. 19. – С. 23–30.

Рожило М. А. Концепція трактовки морали сквозь призму літературно-художественних произведений (на матеріалі волинської православної преси періода 1922–1939 гг. В статті на матеріалі журналістських текстів на колонках православної преси Волині періода 1922–1939 гг. очерчено концепцію трактовки морали сквозь призму літературно-художественних произведений. Проаналізовані публікації журналів «За Соборність», «Путь», «Церковь и народ» с точки зрення освіщення морально-етической проблематики. Отмечено, что проекция основ христианской морали через призму літературно-художественных произведений православных масс-медиа на сознание читателей дает возможность Церкви декларировать свою позицию и, таким образом, влиять на аудиторию.

Ключевые слова: мораль, православная преса, літературно-художественный, проблематика, концепція, Волинь.

Rozhylo M. A. Conception Interpretations of Moral Through the Prism of Literary and Artistic Works (on Material of the Volyn Orthodox Press of Period 1922–1939. In the article on material of journalistic texts on the columns of the orthodox press of Volyn of period 1922–1939 outlined of interpretation of moral through the prism of literary and artistic works. The publications of magazines are analysed «For Collegiality», «Way», «Church, and people» from point of illumination of moral and ethics problems. It is marked that the projection of bases of christian moral through the prism of literary and artistic works of orthodox mass-media on consciousness of readers enables to declare the position and, thus, influence on an audience Church.

Keywords: moral, orthodox press, literary and artistic, problems, conception, Volyn.

Адреса для листування: marija_levchuk@ukr.net

УДК 007: 304: 070.43

Катерина Серажим – доктор філологічних наук, професор
Інституту журналістики Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Композиція та архітектоніка тексту: принципи редакторського втручання

У статті розглядаються особливості редакторської роботи на рівні структурної організації журналістського тексту. Авторка розмежує композиційну структуру художнього та нехудожнього тексту, з'ясує співвідношення поняття композиція журналістського твору зі спорідненими поняттями сюжет і архітектоніка тексту. Спираючись на міркування сучасних вчених, дослідниця виокремлює два види редагування журналістського тексту – універсальне та спеціальне і визначає їх специфіку. У статті зазначається специфіка редакторського розгляду композиції тексту та його важливість, а також необхідність